

высокага моўнага “пашпарта” студэнта, гэта значыць пры дасягненні ім сацыяльна дастатковага ўзроўню камунікатыўнай кампетэнцыі на роднай і замежнай мовах.

Пры вызначэнні зместу навучання вуснай прафесіянальна арыентаванай мове трэба мець на ўвазе тое, што яе тэматыка павінна суадносіцца, з аднаго боку, з тэматыкай тэкстаў па спецыяльнасці, з другога — з тэматыкай моўных сітуацый дзелавых зносін. Гэта і з’яўляецца асновай узаемазвязанага навучання.

С.А.Паўлава, дацэнт

ПРАФЕСІЙНЫЯ ЯКАСЦІ БІБЛІЯТЭКАРА Ў ІХ АДПАВЕДНАСЦІ З АДУКАЦЫЙНЫМ СТАНДАРТАМ

Адукацыя і грамадства непадзельныя. Любыя глабальныя праблемы, з якімі сутыкаецца грамадства, наогул цывілізацыя, непазбежна ўплываюць на стан адукацыі. Менавіта яна павінна адгукацца на грамадскія і цывілізацыйныя праблемы.

Змест і мэты педагагічнай дзейнасці заключаюцца ў першую чаргу ў тым, каб увесці маладога чалавека ў жыццё, узброіць яго неабходнымі ведамі. Сучаснае жыццё патрабуе: 1) наяўнасці прафесійных навыкаў, у гэтым сэнсе прадугледжваючы навучанне канкрэтным ведам і відам дзейнасці; 2) гатоўнасці да змены дзейнасці ў прафесійных або прафесійных межах, пераходу ад простага да складанага дзейнасці ў кароткі тэрмін з мінімальнымі намаганнямі.

Гэтыя патрабаванні прадугледжваюць здольнасць індывіда да саманавучання і бесперапыннага навучання. Трэба рыхтаваць чалавека да бесперапыннага навучання як працэсу, што пастаянна спадарожнічае працы. З гэтага пункту гледжання мэта навучання і адукацыі — фарміраванне творчай актыўнасці. А яна адкрывае

спецыялісту магчымасць уваходзіць у новыя прафесійныя сферы, дазваляе пераарыентаваць накіраванасць працы. Цяпер падобны тэзіс пераасэнсоўваецца як патрабаванне не толькі трансліраваць інфармацыю, але і вучыць агульным спосабам дзейнасці, мыслення.

Стандартызацыя адукацыі – этап пошуку працаздольнага механізму, надання адукацыйнай дзейнасці мэтай накіраванасці, павышэння адказнасці ўдзельнікаў адукацыйнага працэсу за вынікі працы.

Распрацоўшчыкі стандартаў адукацыі пакуль абмяжоўваюцца малым. Яны лічаць, што адукацыя — гэта вынік. Паколькі важны менавіта ён, то стандартызацыя павінна тычыцца выключна гэтага кампанента адукацыйнай дзейнасці.

Традыцыйна лічыцца: у бібліятэчнай справе ёсць адна спецыяльнасць, якая адпавядае прафесіі, — бібліятэкар. Між тым практыка паказвае, што ў працэсе падзелу працы ў бібліятэчнай прафесіі вылучаецца шэраг спецыяльнасцей: камплектатар, бібліёграф, метадыст, бібліятэкар па абслугоўванні карыстальнікаў і інш. Гэта адлюстравана ў бібліятэказнаўчай літаратуры.

Як жа ў наш час павінна выглядаць мадэль прафесійных патрабаванняў (да ведаў, навыкаў і прафесійна значных якасцей) да бібліятэкара вышэйшай кваліфікацыі, занятага абслугоўваннем чытачоў?

У сістэме ведаў вылучаюцца тры ўзроўні: агульнанавуковых, агульнапрафесійных і спецыяльнапрафесійных ведаў. Мяркуюцца, што агульнанавуковыя і агульнапрафесійныя веды неабходныя кожнаму бібліятэкару, занятаму абслугоўваннем карыстальнікаў, незалежна ад тыпу, віду бібліятэкі, падраздзялення, у якім той працуе. Гэтая акалічнасць павінна быць прадугледжана распрацоўшчыкамі стандарта. Яна забяспечыць сістэмнасць адукацыі.

Вылучэнне агульнага блоку ведаў звязана з тым, што ў даведачна-бібліяграфічным аддзеле, на абанеменце, у

чытальнай зале абслугоўванне з'яўляецца выніковай дзейнасцю бібліятэкі. Як бы добра ні быў сфарміраваны бібліятэчны фонд, арганізаваны даведачна-бібліяграфічным аддзелам, доступ да яго, а значыць, задаволенасць карыстальнікаў, прэстыж бібліятэкі залежаць ад абслугоўвання на ўсіх участках.

Абслугоўванне карыстальнікаў адносіцца пераважна да дзейнасці тыпу “чалавек — чалавек” (прысутнічаюць і элементы дзейнасці “чалавек – знакавая сістэма”). Яно прад'яўляе асобыя патрабаванні да камунікатыўнай культуры бібліятэкара незалежна ад таго, працуе той у бібліятэцы дзіцячай або тэхнічнай, на абанеменце ці ў даведачна-бібліяграфічным адзеле.

Тэхналогіі выдачы дакументаў і даведак, падрыхтоўкі, правядзення выстаў, даведачна-бібліяграфічнага абслугоўвання маюць шмат агульнага.

Такім чынам, агульныя рысы абслугоўвання ў любым структурным падраздзяленні дапускаюць падобныя патрабаванні да спецыялістаў і вызначаюць агульныя рысы іх падрыхтоўкі. Пры гэтым вылучэнне агульнага не абазначае ігнаравання спецыфікі асобных галін ведаў.

Агульнанавуковыя веды забяспечваюць шырокі круггляд і гуманістычную накіраванасць спецыяліста ў галінах філасофіі, сацыялогіі, гісторыі, этыкі, эстэтыкі, тэорыі культуры, агульнай і сацыяльнай псіхалогіі, педагогікі, класіфікацыі навук, замежных моў, сацыяльнай інфарматыкі, мастацкай літаратуры, алгарытмізацыі, праграмавання і інш.

Агульнапрафесійныя веды арыентуюць спецыяліста ў сістэме дакументных камунікацый і ў бібліятэчнай справе. Гэта веды аб ролі сістэмы дакументных камунікацый, значэнні, функцыях бібліятэк, іх тыпах, грамадскай патрэбнасці ў іх; аб бібліятэчнай дзейнасці, яе суб'ектах, сродках, агульнай тэхналогіі, яе ўмовах, выніках; аб дакументах, іх тыпах, відах, носьбітах, дакументных патоках; бібліятэчным фондзе і даведачна-бібліяграфічным апарце, сістэмах класіфікацыі, у тым ліку бібліятэчных; аб

матэрыяльна-тэхнічнай базе бібліятэк — будынках, абсталяванні, тэхнічных сродках; эканоміцы, менеджменце ў галінах бібліятэчнай справы, аўтаматызацыі бібліятэчных працэсаў, методыцы даследавання бібліятэчнай дзейнасці. Агульнапрафесійныя веды ўключаюць веды па агульнай тэорыі бібліятэчнага абслугоўвання: сістэме абслугоўвання, яе значэнні, функцыях, мэтах, суб'ектах, аб'ектах, тэхналогіі. Яны маюць на ўвазе таксама веды па методыцы, асяроддзі, выніках абслугоўвання, у тым ліку характарыстыцы інфармацыйных патрэб, відах і формах паслуг, мадэліраванні працэсаў выканання паслуг, агульных алгарытмах пошуку і ідэнтыфікацыі дакументаў, маркетынгу, аўтаматызацыі абслугоўвання, зносінах у працэсе абслугоўвання.

Гэтыя агульнанавуковыя і агульнапрафесійныя веды павінны акумулявацца ў наступных навыках спецыялістаў: ва ўменні навукова кіраваць сістэмай абслугоўвання карыстальнікаў бібліятэк, вывучаць і ўлічваць інфармацыйныя патрэбнасці, сацыяльна-псіхалагічныя асаблівасці груп, асоб, сегменціраванне рынкаў паслуг і карыстальнікаў; у валоданні інфармацыйнай культурай, культурай зносін, прафесійнай этыкай; ва ўменні весці пошук дакументаў і даных, у тым ліку з выкарыстаннем сучасных тэхнічных сродкаў; ва ўменні рэкламаваць паслугі, праводзіць сацыяльны і эканамічны аналіз абслугоўвання, мадэліраваць яго. Неабходна таксама валодаць навыкамі хуткага чытання, алгарытмізацыі, некаторымі ўменнямі праграміравання, навыкамі карыстання ЭВМ, аўдыёвізуальнымі, іншымі тэхнічнымі сродкамі.

Як бачым, значнае месца ў мадэлі спецыяліста па абслугоўванні карыстальнікаў займаюць патрабаванні да тэхналогіі абслугоўвання, выкарыстання тэхнічных сродкаў, асабліва ЭВМ. Ва ўмовах камп'ютэрызацыі павысіцца інфармацыйны ўзровень бібліятэкара, павялічыцца магчымасць апэратыўнага атрымання неабходнай для абслугоўвання інфармацыі аб бібліятэчных паслугах, структуры ДБА, сістэмах класіфікацыі, тэхналогіі выканання

запытаў, кантынгенце карыстальнікаў і інш. У той жа час усё гэта бібліятэкар павінен трымаць у памяці. Магчыма, таму работнікі гэтымі ведамі, важнымі пры абслугоўванні, не валодаюць.

У нашай краіне пачалася камп'ютэрызацыя бібліятэчных працэсаў. Бібліятэкары пачалі набываць новыя веды і навыкі. У гэтых адносінах карысны вопыт замежных краін, дзе ў бібліятэчнай справе шырока выкарыстоўваецца камп'ютэрная тэхніка.

Напрыклад, амерыканскі бібліятэказнаўца Г.Б.Шыл лічыць: бібліятэкарам ва ўмовах камп'ютэрызацыі неабходна пераарыентавацца на распаўсюджанне інфармацыйнай пісьменнасці, пад якой разумеюцца тэарэтычныя веды і практычныя навыкі ў галіне арганізацыі, пошуку інфармацыі, неабходныя для бесперапыннай самаадукацыі асобы ў кантэксце зменлівых прафесійных і жыццёвых абставін. Гэтае важнае патрабаванне можна разглядаць як валоданне інфармацыйнай культуры.

Трэба прааналізаваць прафесійна значныя якасці, неабходныя бібліятэкару, занятаму абслугоўваннем карыстальнікаў. Сярод іх вылучым тыя, што вызначаюць накіраванасць асобы (сацыяльная арыентаванасць, цікавасць да людзей, чытання, імкненне да прафесійнага майстэрства), здольнасць аналізаваць, абагульняць, хуткасць рэакцыі, інтуіцыю, назіральнасць, эрудыцыю, асаблівасці характару, маторныя якасці.

Асабліва падкрэслім камунікатыўныя якасці: уменне слухаць, здольнасць данесці да слухача свае думкі, адшукаць правільны тон, форму зносін у залежнасці ад псіхалагічнага стану, індывідуальных асаблівасцей суразмоўцы і інш.

Побач з агульнанавуковымі, агульнапрафесійнымі якасцямі бібліятэкару, занятаму абслугоўваннем, трэба мець спецыяльныя прафесійныя веды, навыкі. Гэта звязана з тэндэнцыяй да структурнай спецыялізацыі абслугоўвання па відах і формах паслуг.

Сёння ствараюцца спецыяльныя падраздзяленні МБА, выставачнай работы, кансультацыйныя службы. Гэтая тэндэнцыя будзе паглыбляцца. У той жа час, відавочна, спатрэбяцца спецыялісты па менеджменце ў галіне абслугоўвання.

Апошнія ўзнімецца на больш высокі ўзровень тады, калі яго будуць ажыццяўляць работнікі, што глыбока ведаюць разам з агульнай тэорыяй бібліятэчнага абслугоўвання абанементнае або кансультацыйнае, выставачнае, міжбібліятэчнае, даведачнае абслугоўванне, іншыя яго віды.

Функцыянальная спецыялізацыя павінна быць дапоўнена галіновай: веданнем галіновага дакументнага патоку, асаблівасцей груп, спецыяльнай тэрміналогіі.

Работнікам, занятым падрыхтоўкай і правядзеннем выстаў, мерапрыемстваў, неабходныя веды і навыкі, звязаныя з вывучэннем сацыяльна-псіхалагічных асаблівасцей груп, распрацоўкай сцэнарыяў мерапрыемстваў, тэматыка-экспазіцыйных планаў выстаў, рэжысурай, афармленнем. Важна ўмець выступаць публічна, мець арганізатарскія здольнасці. Паколькі гэтая спецыялізацыя толькі фарміруецца, цяжка гаварыць аб вызначанай прафесійнай свядомасці будучых бібліятэкараў.

Стандартызацыя вынікаў навучання — першапачатковы, патрэбны, але недастатковы этап упарадкавання адукацыйнай дзейнасці. Праблема ў тым, што стандартызаваць і ацэньваць канкрэтныя веды, навыкі навучэнцаў лягчэй, чым іх светапогляд, маральныя якасці або творчыя здольнасці. Прапанаваная мадэль спецыяліста абслугоўвання карыстальнікаў бібліятэк дапаможа зрушыць зону стандартызацыі з кампанентаў асобасна-выніковых на каштоўнасныя, сістэмастваральныя.